

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/236263,Radoslaw-Kurek-Materialy-dotyczace-Wincentego-Witosa-z-archiwum-Stanislawa-Mierz.html>
27.02.2026, 01:58

Radosław Kurek: Materiały dotyczące Wincentego Witosa z archiwum Stanisława Mierzwy w krakowskim IPN

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie od lat współpracuje z rodziną Mierzwów nad zabezpieczeniem spuścizny po jednym z najwybitniejszych przedstawicieli ruchu ludowego w Polsce Stanisławie Mierzwie.

20.01.2026

[Archiwum IPN Ruch ludowy Wincenty Witos](#)

Najważniejszym owocem tej współpracy jest włączenie do zasobu archiwalnego Instytutu przeszło 3,5 m.b. cennych materiałów historycznych. Oprócz źródeł dokumentowych odnajdziemy tutaj również obszerny zbiór korespondencji (w tym listy Stanisława Mierzwy z więzień stalinowskiej Polski), a także zbiór ponad tysiąca fotografii obrazujących dzieje ruchu ludowego w Polsce na przestrzeni XX stulecia.

Niedawno do archiwaliów pozyskanych tą drogą dołączone zostały materiały historyczne dotyczące życia i działalności trzykrotnego premiera Rzeczypospolitej Polskiej Wincentego Witosa (1874-1945), m.in. rękopisy zawierające wspomnienia ojca Niepodległości i wiele innych dokumentów o niebagatelnym znaczeniu dla lepszego poznania życiorysu najwybitniejszego przywódcy polskiego ruchu ludowego.

Nie wiemy, w jakich okolicznościach materiały te stały się częścią osobistego archiwum Stanisława Mierzwy, który przez wiele lat był jednym z najbliższych współpracowników Wincentego Witosa. W latach czterdziestych XX w. wraz z żoną, Heleną Mierzwą z d. Ściborowską, sprawowali nawet bezpośrednią opiekę nad coraz bardziej schorowanym politykiem (być może śladem ich zaangażowania na tym polu jest zachowana dokumentacja medyczna Witosa - głównie recepty). Warto też mieć na uwadze, że Stanisław Mierzwa w okresie PRL był osobą największego zaufania w środowisku ludowców, których rodowód polityczny sięgał okresu II Rzeczypospolitej. Na jego ręce niejednokrotnie oddawane były dokumenty o różnej proveniencji, które zachowały się do dziś.

Najprawdopodobniej to właśnie dlatego materiały dotyczące Witosa, które trafiły do Instytutu, mają w istocie szcątkowy i niejednorodny charakter. Mimo to ich treść szczerze wypełnia życiorys premiera. Z jednej strony odnajdziemy tutaj bowiem rękopis zawierający fragmenty jego wspomnień z lat dzieciństwa i młodości, jak też maszynopis przemówienia Stanisława Górskiego dotyczący służby wojskowej Witosa w latach dziewięćdziesiątych XIX w. (wygłoszonego podczas Zaduszek Witosowych z 1975 r.). Z drugiej natomiast natrafimy na odręczne pismo ojca Niepodległości skierowane do kierownictwa Stronnictwa Ludowego z 15 kwietnia 1945 r. z prośbą o udzielenie mu urlopu na czas nieokreślony, oryginalne klepsydry zawiadamiające o jego śmierci wraz z - mającymi charakter unikatowy - fotografiami pośmiertnymi, a wreszcie szereg materiałów związanych z jego upamiętnieniem (m.in. materiały komitetu obchodów setnej rocznicy urodzin Wincentego Witosa w Chicago).

Walczyłem przez całe swoje życie dla wolnej zagrody i dla dziedzicznego zagonu...

Na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim materiały związane z okresem największej aktywności politycznej Witosa. Wśród nich odnajdziemy m.in. jego odręczną notatkę zawierającą najprawdopodobniej treść krótkiego przemówienia wzywającego chłopów do obrony Ojczyzny w obliczu najazdu bolszewickiego z 1920 r.:

„Chłopi! Dziękuję wam, żeście w tym dniu do mnie przyszli i okazali ponownie swoje powiązanie ze mną. Dzień ten przypada na czas dla nas bardzo ciężki. Ja sam jak wam wiadomo walczyłem przez całe swoje życie dla wolnej zagrody i dla dziedzicznego zagonu. Obecnie jednak znowu stoi u progu ziemi naszej odwieczny wróg ze wschodu – bolszewizm, gotów zrabować nam ziemię i zniszczyć nas wszystkich. Upominam was przeto i wzywam: brońcie się i walczcie do ostatniej kropli krwi przeciw staremu wrogowi, chrońcie i brońcie świętej ziemi, która nas wydała i która nas i dzieci nasze żywi”.

Po zwycięstwie w Bitwie Warszawskiej i kampanii niemeńskiej polscy delegaci na rokowania pokojowe z bolszewicką Rosją w Rydze znaleźli się w znacznie korzystniejszej sytuacji negocjacyjnej. Wśród materiałów, które trafiły do Instytutu, są dwa sprawozdania z tych rokowań z 5 i 7 lutego 1921 r., skierowane przez przewodniczącego polskiej delegacji Jana Dąbskiego do prezydenta Rady Ministrów Wincentego Witosa. Dokumenty te, choć stanowią zaledwie niewielki wycinek z prowadzonych wówczas negocjacji, są niezwykle interesującą lekturą dotyczącą kształtowania się pozycji międzynarodowej młodego państwa polskiego.

[Czytaj artykuł Radosława Kurka Materiały dotyczące Wincentego Witosa z archiwum Stanisława Mierzwę w krakowskim IPN na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Archiwum IPN, Ruch ludowy, Wincenty Witos

Archiwum IPN